

Neļjas ūde

TALLINK

teatri peatoetaja

154. hooaeg

JANUSZ GŁOWACKI
Neljas õde

CZWARTA SIOSTRA

TRAGIKOMÖÖDIA KAHES OSAS

POOLA KEELEST TÖLKINUD HENDRIK LINDEPUU

LAVASTAJA STANISLAV MOISSEJEV (UKRAINA)

KUNSTNIK VOLODIMIR KARAŠEVSKI (UKRAINA)

VALGUSKUNSTNIK IMBI MÄLK

MUUSIKA- JA HELIKUJUNDUSE AUTORID STANISLAV MOISSEJEV JA KAAREL KUUSK

LAVASTAJA TÖLK-ASSISTENT SVEN KARJA

INSPIITSIENT MEELIS HANSING

ESIETENDUS 9. DETSEMBRIL 2023 VANEMUISE VÄIKESES MAJAS

PÜROTEHNILISED LAHENDUSED TULEKILD ILUTULESTIKUD OÜ

TEOSE ESITUSÕIGUSI VAHENDANUD EESTI TEATRI AGENTUUR

Maarja Johanna Mägi, Marika Barabanštšikova, Kärt Kull

Osades:

Veera – MARIKA BARABANŠTŠIKOVA

Tanja – MAARJA JOHANNA MÄGI

Katja – KÄRT KULL

Kindral – RIHO KÜTSAR

Vanaema – PIRET LAURIMAA

Kolja – KEN RÜÜTEL

Õhtujuht/Juri Aleksejevits – MARGUS JAANOVITS

Miša – ROBERT ANNUS

Ivan Pavlovitš Petrov – JÜRI LUMISTE

John Freeman – ANDRES MÄHAR

Kostja/Stjopa – VEIKO PORKANEN

Militsionäär – MEELIS HANSING

Muusik – KAAREL KUUSK

Janusz Głowacki

1938–2017

Poola prosaist, näitekirjanik, filmistsenarist.

Sündis Lääne-Poola linnas Poznanis loominguliste inimeste peres, tema ema oli kirjandustoimetaja, isa kriminaalromaanide autor, ema vend tuntud näitleja. Asus Varssavi ülikoolis õppima ajalugu. Teatrihuvilise noormehena oli juba gümnaasiumiõpilasena osalenud kahes tudengiteatri lavastuses ning ühel hetkel vahetas ta ajaloo tudeerimise näitlejaõpingute vastu draamakunsti akadeemias, mis siiski jäid pooleli. Õpingute ajal oli ta kirjutanud ka teatriarvustusi, tundmata aukartust oma õpetajate, kuulsate lavastajate ees. Hiljem õppis Varssavi ülikoolis nii ajalugu kui poola filoloogiat, viimasel alal sai ka 1961. aastal magistrikraadi.

Kirjanikuna debüteeris 1960ndatel lühijuttudega, kus peegeldus juba selgelt kogu tema loomingule omane sardonilis-ironiline maailmavaade ja mis töid talle populaarsuse poola intellektuaalide ringkonnas. Eestis keeles on 1981. aastal ilmunud kaks tema jutustust, „Pilatuse raport“ ja „Paradiis“, „Loomingu Raamatukogus“ (tõlkija Helgi Loik). Proosale lisandusid peagi ka filmistsenaariumid mitmetele nimekatele režissööridele, tuntuim neist ilmselt Andrzej Wajda, kes

tegi filmiks Głowacki filmistsenaariumi „Kärbsejaht“ (1962). Viimastest filmitöödest väärib nimetamist veel Pawel Pawlikowski paljude auhindadega pärjatud film „Külm sõda“ (2018), mille juures Głowacki oli üks kolmest stsenaarist. Lisagem ka, et oma katkenud näitlejaõpingutele vaatamata ilmus Głowacki mitmes oma stsenaariumi alusel vändatud filmis episoodilises rollis ka ekraanile.

Maailmakirjandusse jäädvustas kirjanik end aga eelkõige dramaturgina. Mitmetes tema näidendites on kasutatud klassikaliste näidendite, müütide või muinasjuttude teemasid, mis on toodud kaasaegsesse olustikku, sealjuures tugevalt absurdlik-groteskses interpreteeringus. Üks selle autori kõmulisemaid näidendeid „Tuhkatriinu“ (1980) viib vaataja keset noorte naiste kinnipidamisasutust, kus leiab aset erakordselt jöhker psüühiline manipulatsioon kinnipeetud noore naise ja tema järelevaataja vahel (näidendit on peetud ka „poola vasteks“ Ken Kesey tuntud romaanile „Lendas üle käopesa“). 1981. aastal tõi selle näidendi lavale Londoni Royal Courti teater, esietendusele sõitnud autor otsustas just sõjaseisukorra välja kuulutanud Poola mitte naasta. Ka varasemalt ei olnud Głowacki varjanud oma hoiakut kommunistliku režiimi suhtes. 1980. aastal alustasid Poola linnas Gdanskis tegutseva Lenini-nimelise laevatehase 17 000 töölise streiki, mis levis üle kogu riigi ja viis välja totalitarismi- ja kommunismivastase massiliikumise Solidaarsuse sünnini. Głowacki kirjutas neist sündmustest romaani „Moc truchleje“ (pealkirjas on vihje poola jõululaulu reale: „*Jumal sünnib, jõud tardub hirmust*“), mis ei saanud pikka aega Poolas avaldamisluba, kuid tõlgiti kiirelt paljudesse teistesse keeltesse.

1983. aastal emigreerus kirjanik New Yorki, kust ta pöördus kodumaale alles 1989. aastal, kui punavõimu aeg Poolas oli ümber saanud. Siiski jäi ta kuni surmani jagama oma elu kahe riigi, Poola ja USA vahel.

Pagulusaastatel lisandus tema loomingusse uue teemana idaeurooplase vaatepunktist esitatud emigratsiooniga seotud problemaatika, naiivse *american dream*'i ja lohutu reaalsuse kokkupõrge. Eredalt tuli see teema sisse ka tema kõige kuulsamasse näidendisse „Antigone New Yorgis“ (1990), mida on kaks korda (1995 Ugalas ja 2018 Kuressaare teatris) mängitud ka Eestis. Lisaks sellele on Viljandi Kultuuriakadeemia 6. lend toonud 2007. aastal lavale Głowacki Hamleti-parafraasi „Fortinbras jõi end täis“. Kaks eelnimetatud koos näidendiga „Prussakajaht“ on ilmunud Hendrik Lindepuu eestikeelses tõlkes ühiste kaante vahel 2006. aastal.

Głowacki üks viimaseid näidendeid „Neljas öde“ on taas kord fantaasia draamaklassika ainetel. Eelmise sajandi algul vene provintsilinnas helgemast ja mõttekamast elust unistanud Anton Tšehhovi kolm öde on nüüd (kuigi teiste nimede all) jõudnud kohale oma igatsetud Moskvasse, sealjuures on toimunud tähelepanuväärne ajahüpe: näidendi tegevus toimub 1990ndate Venemaa post-sotsialistlikes tõmbetuultes.

Näidend on kirjutatud 1999. aastal Wrocławis asuva Teatr Polski tellimusel, kus see ka lavale jõudis. Hiljem on „Neljandat öde“ mängitud paljudes Euroopa ja USA teatrites, kuid seni teadaolevalt mitte Venemaal.

Piret Laurimaa, Riho Kütsar

Jüri Lumiste, Robert Annus

Beckett on kirjutanud, et pole midagi naljakamat õnnetusest. Mulle näib, et tuleb otsida naljakat ka traagilises. See ei tohiks olla keeruline, kuna meile kõigile pakub alati nalja see, kui kellelgi midagi ebaõnnestub. Mis teha, inimloomus on juba selline. Minu näidendeid tuleb mängida mitte nii, nagu palus Tšehhov, vaid vastupidi. Tema palus mängida neid koomiliselt, aga mängiti tõsiselt. Kuid ma palun seda mitte üles märkida, muidu hakatakse rääkima, et ma võrdlen ennast Tšehhoviga, aga see oleks juba häbematus.

Janusz Głowacki

Stanislav Moissejev

Sündis 1959 Harkovis. Ukraina lavastaja ja teatri-pedagoog. Tema ema oli tuntud ukraina näitlejanna Jevgenia Vorobjova.

Lõpetas 1981. aastal Kiievi teatriinstituudi, pärast selle lõpetamist töötas Šumski ja Užgorodi teatrites, viimases ka kunstilise juhina.

1992. aastast alates töötanud paljudes Kiievi teatrites, samuti Slovakkias, Poolas, Ungaris, Hiinas. Pikemat aega töötanud pedagoogina Kiievi Teatri- ja Kinoinstituudis.

1996–2012 oli Kiievi Noore Teatri kunstiline juht, juba tema esimene lavastus selles teatris, Molière'i „Don Juan“, äratas suurt tähelepanu. Klassikalavastused (Ibseni „Hedda Gabler“, Gogoli „Revident“) jagunevad Moissejevi lavastajabiograafias enam-vähem pooleks kaasaegse dramaturgia tõlgendustega. 2007. aastal tõi ta Noore Teatri lavale Głowacki „Neljanda õe“, mis pidas vastu enam kui sada etenduskorda.

2012–2017 töötas Moissejev Ivan Franko nimelise Akadeemilise Rahvusteatri kunstiline juhina.

Aprillis 2022 moodustus Leedu väikelinna Naisiai suveteatri juurde ukraina näitlejate trupp, mille lavastajaks kutsuti Stanislav Moissejev. Selle trupi sõjateemalist dokumentaallavastust „Sõja spiraal“ esitati paljudes Leedu linnades.

Volodimir Karaševski

Sündis 1955 Kiievis. Ukraina teatrikunstnik.

Lõpetas Kiievi Riikliku Kunstiinstituudi 1981. aastal tuntud ukraina stsenograafi Daniil Lideri õpilasena. Töötanud kunstnikuna paljudes Ukraina teatrites, hetkel Kiievi Noore Teatri peakunstnik. Olnud Les Kurbase nimelise eksperimentaalse teatrilaboratooriumi kunstiline juht. Tegutsenud ka filmikunstnikuna. Väljaspool Ukrainat teinud kujundusi Ungaris ja Venemaal. Töötanud koos mitmete nimekate lavastajatega, tuntuim nende hulgast ilmselt vene lavastaja Juri Ljubimov, kellega koostöös valmis kujundus lavastusele „Vennad Karamazovid“ (1997, Moskva Taganka teater). Teinud kujundusi lavastustele: „Nastasja Filippovna“ (1997), „Kajakas“ (1998), „Puuvillaväljade üksindus“ (2000), „Neljas õde“ (2007), „Naisevõtt“ (2010), Tót, major ja teised (2011), „Tapatöö jumal“ (2017), „Zoika korter“ (2019), „Amadeus“ (2022).

Marika Barabanštšikova, Maarja Johanna Mägi, Kärt Kull, Ken Rüütel

Mõnedest näidendis mainitavatest teostest, esitajatest, autoritest ja tsitaatidest

- Marc Chagall (1887–1985), juudi päritolu vene-prantsuse maalikunstnik, üks XX sajandi avangardi tuntumaid esindajaid. Elu teises pooles elas Prantsusmaal ja USA-s
- „Kaunis naine“ (Pretty Woman), „Titanic“, „Armunud Shakespeare“ (Shakespeare in Love) – 1990ndate USA menufilmid
- Raskolnikov ja Sonja – tegelased Dostojevski romaanist „Kuritöö ja karistus“
- Maia Plissetskaja (1925–2015) ja Mihhail Barošnikov (1948), vene balletikuulsused. Mihhail Barošnikov palus 1974. aastal Torontos viibides poliitilist varjupaika ning jätkas oma tantsijakarjääri USAs
- Mihhail Bulgakovi (1891–1940) romaani „Meister ja Margarita“ tegevustikuga on seostatud paljusid reaalseid Moskvas paiknevaid hooneid. Üks neist on maja aadressiga Sadovaja 10, kuhu Saatana võrdkuju Woland oma kaaskonnaga elama kolis. Samas hoones elas mõnda aega ka Bulgakov ise, tänapäeval asub selles majas kirjaniku muuseum
- Šolem Aleichem (1859–1916) – Ukrainas sündinud juudi kirjanik, jidišikeelse kirjanduse üks tähtsamaid nimesid. Tema laiem tuntus põhineb eelkõige jutustusel „Piimamees Tevje“ (1894), mille alusel on loodud Jerry Bocki menukas muusikal „Viuldaja katusel“ (1964)
- Isaac Bashevis Singer (1902–1991) – poola-juudi päritolu jidišikeelne Ameerika kirjanik. 1978. aastal pälvis Nobeli kirjanduspreemia
- Veera tekstis kõlav lause „Võib-olla ongi maailmas olnud kunagi julmemaid aegu, aga totra-maid kindlasti mitte“ on parafraas vene luuletaja Nikolai Nekrassovi luulereale „Oli hullemaid aegu, aga polnud alatust“

IRINA: Ma ootasin kogu aeg, et me kolime Moskvasse ja seal kohtan ma oma tõelist tulevast, ma unistasin temast, armastasin teda.... Aga nagu näha, on kõik tühi lootus, kõik on tühi lootus....

A. Tšehhov, „Kolm öde“

1901. aastal Moskva Kunstiteatris esietendunud Anton Tšehhovi näidend „Kolm öde“ on paljusid dramaturge ajendanud looma fantaasiad teemal, mis võis juhtuda näidendi tegelastega tulevikus. Eesti teatri ajaloost võib vastavate näidetena nimetada Per Olov Enquisti draamat „Tšehhovi kolm öde“, mida mängiti Vanemuises 2002. aastal Mikk Mikiveri lavastuses, ning „Prozorovite maja. Nelikümmend aastat hiljem“, mis oli Vene Teatri repertuaaris 2019. aastal, lavastajaks Filipp Loss, kes koos Jaroslava Pulinovitši ja Polina Borodinaga oli ka näidendi autor.

Teatrijuht Aivar Mäe

Draamajuht Tiit Palu

Muusikajuht Risto Joost

Balletijuht Mare Tommingas

Lavastusala Karis Hindriksoo-Pitsi, Maiken Nõmmoja

Pealavameister Rello Lääts

Lavatehniline ala Kaupo Jalas, Taivo Põder, Tanel Pärn, Urmas Poom, Jüri Urbel

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Taavi Kask, Innari Toome, Ain Austa, Andres Lindok, Katrin Pahk, Leenamari Pirn, Jane Aus, Terje Kiho, Armin Luik, Indrek Ots, Mart Raja, Karmo Kiivit, Einar Pallas, Maarika Korotkova, Mait Sarap

Rekvisiidiala Liina Martoja, Angelika Aun, Kaie Uustal, Mirka Porrassalmi, Kärt Paasik, Annaleena Adamson

Kostüümiala Liisi Ess, Ivika Jõesaar, Irina Medvedeva, Ruth Rehme-Rähni, Külli Kukk, Edith Ütt, Ljubov Guzun, Ivi Vels, Heli Kruuse, Luule Luht, Tia Nuka, Kaire Arujõe, Valentina Kalvik, Inkeri Orasmaa, Elli Nõps, Marit Reinmets, Olga Vilgats, Natalja Malinen, Juta Reben, Toomas Vihermäe, Anneli Vassar, Kertu Lepasaar, Ljudmila Nikolajeva

Riietusala Raina Varep, Kai Vahter, Kaidi Mikk

Jumestusala Kelly Treier, Marian Seeme

Valgusala Andres Sarv, Imbi Mälk, Raul Telliskivi, Taivo Põder

Heli- ja videoala Andres Tirmaste, Toivo Tenno, Martin Salundi

Kavalehe koostanud Sven Karja, **kavalehe fotod** Volodimir Karaševski, **kujundanud** Katrin Leement

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi, et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti. Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks. Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / Swedbank IBAN: EE092200221011379347, SWIFT: HABAEEX /

SEB Pank IBAN: EE251010102052050006, SWIFT: EEUHEEX

Märksõna: VANEMUISE FOND

Suur aitäh teile Vanemuise fondi poolt:

Olga Aasav, Andrus Ansip, Mart Avarmaa, Alar Kroodo, Kalev Kase, Mati Kermas, Eero Timmermann, Tartu linn, Vanemuise advendikontserdil annetajad

Teatri peatoetaja

Aasta toetaja

Koostööpartner

Suvekontserdi peatoetaja

Autopartner

Hotellipartner

Grimmipartner

KULTUURIMINISTEERIUM

Kanname elamusi

Kõige mõnusam aeg ootab

 TALLINK

MARTELL
COGNAC
FONDÉE EN 1715

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOLIGA.
ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

ELAMUSTEKS LOODUD

TOYOTA COROLLA CROSS

Teatrielamuste toetaja
amservauto.ee

AMSERV
TOYOTA ON MEIE HING

Pakume üheskoos enam

**LYDIA
HOTEL**

www.lydia.ee
Ülikooli 14, Tartu

DORPAT

www.dorpat.ee
Soola 6, Tartu

vanemuine.ee